

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett norskt ringspänne

Holmqvist, Wilhelm

Fornvännen 1960(55), s. 280-284 : ill.

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1960_280

Ingår i: samla.raa.se

SMÄRRE MEDDELANDEN

ETT NORSKT RINGSPÄNNE

Historiska museet i Stockholm har en liten komparativ samling med ett högst varierande innehåll, som föga studeras av museets eget folk och torde vara så gott som okänd av utomstående. Det var sålunda i och för sig knappast någon större överraskning, att undertecknad, kort tid efter avslutandet av en artikel som bl. a. handlade om vikingatida ringspännen med filigran, fick ytterligare ett sådant i sin hand, vilket legat obeaktat i de komparativa samlingarna.¹ Det tillhör museets allra äldsta bestånd av fornsaker med ett så lågt inventarienummer som 1428. Som enda härkomstuppgift står att det är funnet i Norge.

Eftersom ringspännet i fråga utgör ett ytterst värdefullt komplement till det i min tidigare nämnda artikel behandlade materialet, vill jag här med några ord presentera detsamma.

Det är av brons med kulknoppar i samma material (fig. 1—2). I likhet med många andra ringspännen av denna typ har varje knopp ett nedsänkt medaljongfält, som här är försett med silverfolium och silverfiligran. Medaljongens kantlist är pärlad och den högkantställda, svagt pärlade filigrantråden är lagd i tre kopplade voluter på varje medaljongfält. Vart och ett av dessa senare tangeras vidare av fyra rektangulära fält, stående korsformigt mot varandra. Även dessa fält är nedsänkta samt smyckade med silverfolier och filigrantråd, löpande i öppna slingor. Det är intressant att iakttaga, att folierna på samtliga fält, även de runda, ha fästats på det sättet, att filigrantråden på två varandra motstående punkter går in i en skåra i den omgivande ramen, där den fasthamrats. På några av fälten är folierna borta. Knopparna prydas i övrigt av ingraverad djurornamentik i ett ringkedjeliknande mönster (fig. 3 a—c). — Spännet bär spår av stark nötning.

Trots skillnaden i material torde det väl knappast vara någon tvekan om att detta ringspänne hör samman med de i den citerade artikeln nämnda ringspännena från Eketorp, Vårby o. s. v. Dessa senare är av silver med guldfiligran, och vårt här behandlade ringspänne skulle sålunda kunna betraktas som en värdefull länk mellan dessa och kulnålarna från Birka och Syllöda, vilka ju också äro av brons med silverfiligran. Även pärlstavlisten på de runda medaljongerna pekar ju i samma riktning.

Vi kommer så till ursprungsfrågan. De flesta menar väl att ringspännen av denna typ skulle ha ett brittiskt ursprung, och snarast har man väl ansett

¹ Jag står i tacksamhetsskuld till amanuens Birgit Arrhenius, som fäste min uppmärksamhet på detta föremål. — Den artikel, som avses, är »The Syllöda Silver Pin—an English Element in the Art of the Viking Age», Suomen Museo, Helsinki 1959, s. 34 ff.

Fig. 1. Ringspänne. Obekant fyndort i Norge. — Penannular brooch.
Unknown find-place in Norway.

dem höra hemma i den specifikt norska vikingatidsmiljön därstädes.² Även undertecknad har i ovan nämnda artikel argumenterat för en sådan uppfattning. På senaste tid har däremot Stenberger velat göra gällande, att de visserligen skulle återgå på brittiska grundtyper men att de skulle vara förfärdigade i Skandinavien.³ Han stöder denna uppfattning på två skäl, vilka båda synas vara tvivelaktiga, nämligen dels filigranorneringen med trådkantade korn, dels de bandmönster, som förekomma bl. a. på Eketorpspännet.⁴ Vad den påtalade filigrandekoren beträffar är det otvivelaktigt så, att den

² H. Shetelig, *Vikingeminner i Vest-Europa*, Oslo 1933, s. 187; *dens.*, *Viking antiquities in Great Britain and Ireland*, Part VI, Oslo 1954, s. 121 f.

³ Ännu 1958 synes Stenberger i huvudsak ansluta sig till Sheteligs uppfattning (se M. Stenberger, *Die Schatzfunde Gotlands I*, Stockholm—Uppsala 1958, s. 81 f.). År 1959 har han emellertid ändrat mening (se M. Stenberger, *Ringnålen från Gorodilov, Tor*, *Meddel. från inst. f. nord. fornkunskap v. Uppsala univ. Vol. V 1959*, s. 192 ff.).

⁴ Stenberger, a. a., s. 198.

Fig. 2. Detaljer av ringspännnet fig. 1. — Details of penannular brooch fig. 1.

vid tiden för dessa ringspännens tillkomst är säkert belagd på de brittiska öarna, och att den dessutom har gamla traditioner där.⁵ Man kan således inte hänvisa till denna detalj för att hävda ett skandinaviskt ursprung. Inte heller bandmönstret torde vara något genuint skandinaviskt, trots att det i 900-talets nordiska konsthantverk återupprepas i det oändliga. Det är de i ringar inflätade öglekorsens och ringkedjans förlovade tid, och man kan lugnt påstå, att intet av dessa motiv till sitt ursprung är nordiskt, hur mycket nordiska forskare än har försökt fasthålla vid en sådan uppfattning.⁶ Ingen kan där- emot förneka att öglekorsmotivet förekommer i otaliga variationer i handskrifter, på metallföremål o. s. v. på de brittiska öarna. Ej heller kan man komma ifrån att ringkedjemotivet där kommer till livlig användning. Man

⁵ Det kan vara tillräckligt att här hänvisa till det bekanta treflikiga silverspännnet från Kirkoswald (se *Holmqvist*, a. a., fig. 10). Beträffande de äldre traditionerna hänvisas bl. a. till den filigransmyckade fingerringen från båt-graven i Snape, vilken torde vara från 600-talet. (*R. L. S. Bruce-Mitford*, *The Snape boat-grave*. The proceedings of the Suffolk Inst. of Arch. 1952, s. 1 ff. Pl. 1.) — En speciell detalj på ringspännnet från Gorodilov förtjänar en viss uppmärksamhet, nämligen de granulationsimiterande korn, som utfylla bandmönstret på kulknopparnas fransidor. I ädlare utförande återfinna vi samma slags korn på den berömda kalken från Ardagh på Irland. De smycka där de båda vulster, som begränsa dekorationsbandet under mynningen. Jfr *M. et L. de Paor*, *Early Christian Ireland*, London 1958, Pl. 22, 25, 27.

⁶ Jag skall inte här återupprepa min argumentering från den tidigare nämnda artikeln. (Jfr a. a., s. 39 f. samt s. 54 f.)

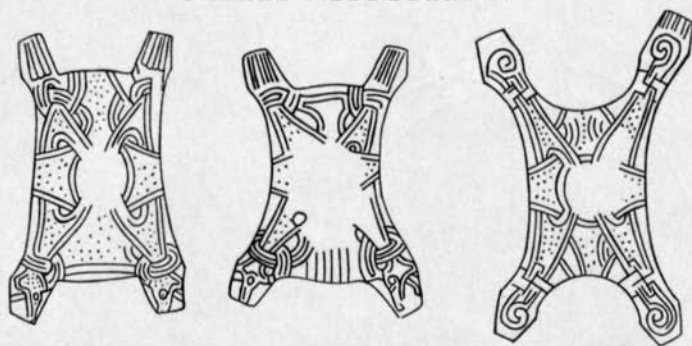

Fig. 3. Detaljer av ringspännnet fig. 1. — Details of penannular brooch fig. 1.

behöver bara tänka på stenkorsen på ön Man för att få detta klart för sig, och därmed är man just inne i den miljö, där våra ringspännen av allt att döma kommit till.

Ett studium av djuornamentiken på vårt här behandlade ringspänne synes styrka tanken på ett västligt ursprung. Djurfigurerna ha profilhuvuden med öppna gap och en nacktofs, som slår en ögla om halsen. Kropparna äro starkt entrelacerade med trekantiga ansvällningar som i ett ringkedjemönster. Låt vara att dessa karaktärsdrag även återfinnas i nordisk miljö, men i detta fall torde man finna de bästa motsvarigheterna på de brittiska öarna. Särskilt på de ovan nämnda stenkorsen på ön Man finner man flera exempel, men även paralleller i metall kunna nämnas.⁷ Av stort intresse är bl. a. två silverplattor till ett skrin av okänd härkomst i British museum.⁸ Att djuornamentiken på en av dessa plattor har ett starkt nordengelskt tycke torde vara uppenbart, och den är för övrigt starkt besläktad med de manska stenkorsen. Lika uppenbart förefaller sambandet med vårt ringspänne vara. Det kan då ha sitt intresse att konstatera att den andra silverplattan uppvisar tre medaljongfält med en dekor av alldeles samma slag som på den ena kulknoppen till det bekanta ringspännnet från Penrith i Nordengland.⁹ Men ej nog därmed. Ingraverad djuornamentik förefaller inte vara alltför vanlig på våra ringspännen, men i den stora skatten från Skail återkommer den på samma sätt dekorerande kulknoppar.¹⁰ Även där rör det sig om samma profilsedda djur

⁷ Jfr exempelvis Thorleifs kors i Braddan, *P. M. C. Kermodé*, *Manx Crosses*, London 1907, Pl. LVII.

⁸ Se *D. M. Wilson*, *Two plates from a late Saxon casket*, *The antiquaries Journal* 1956, s. 31 ff.

⁹ *Wilson*, a. a., s. 33 och Pl. V:a. Jfr *Viking antiquities in Great Britain and Ireland*, Part IV, Oslo 1940, fig. 16.

¹⁰ Jfr *Viking antiquities*, Part VI, fig. 50. Se även fig. 78. — I de illuminerade engelska handskrifterna från 900-talet är de profilställda djuren med nacktofs bildande ögla kring halsen ett karaktäristiskt drag. Detta är givetvis ett fortsättande av de äldre traditionerna inom den insulära djuornamentiken.

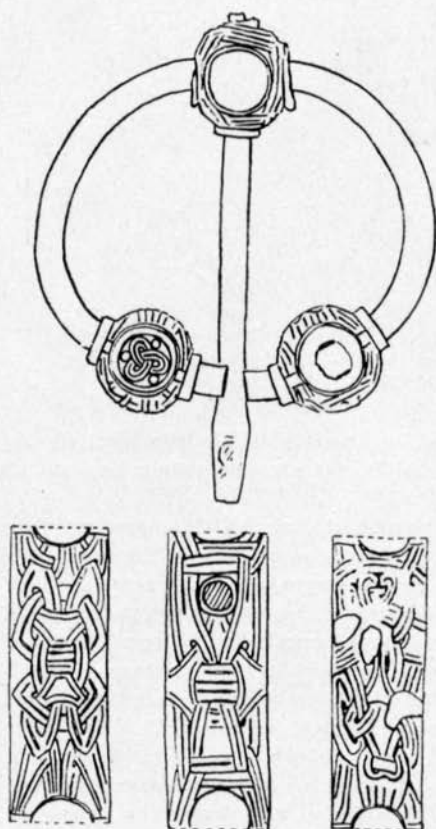

Fig. 4. Ringspänne från Kaupang, Norge. — Penannular brooch from Kaupang, Norway.

med öglebildande nacktofs. Ytterligare bör det kanske påpekas att ringspännen av brons med kulknoppar ha en utpräglad västlig utbredning (fig. 4).¹¹

Det bör väl knappast anses oberättigat att med stöd av det ovan framförda betrakta våra ringspännen med kulknoppar som västliga produkter. Och det finns heller ingen anledning att rubba på Sheteligs uppfattning att de skulle vara karaktäristiska för the Norse Settlements.

Wilhelm Holmqvist

¹¹ Jfr bl. a. *J. Petersen*, *Vikingetidens smycker*, Stavanger 1928, s. 172 ff. Se även *Shetelig* i *Viking antiquities*, Part VI, s. 121 f. — Ett ringspänne med kulknoppar av brons, som är starkt besläktat med vårt här presenterade, är påträffat i Kaupang i Norge. (Se *Charlotte Blindheim*, *Brunlanes-Skiringssal — Tunsberg*, Tjølling historielag, Hefte 1, 1951, s. 7 samt fig. 2.) Särskilt är det den graverade dekoren, som är överensstämmande — en ringkedjeliknande bandfläta, som dock på Kaupangspännet ej övergår till djuornamentik. Ch. Blindheim menar, att det här skulle vara fråga om ett inhemskt arbete.